

Toelichting per routepunt

1

1. Fort Vreeswijk

Dit Fort is onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het fort lag niet in de frontlinie, maar diende voor het onderbrengen van personeel en opslag van materiaal en bevoorrading. Via de QR-code kunt u alvast wetenswaardigheden over dit fort lezen.

<https://www.invreeswijk.nl/rondje-schippersdorp-fort-vreeswijk/>

2. Kazematten west (en oost)

Rond 1936 werden er bij Vreeswijk mitrailleurkazematten gebouwd als verdediging van een niet te inunderen stuk terrein en ter bescherming van de Beatrixsluizen. De kazematten staan bekend als kazemat west en kazemat oost.

3. Prinses Beatrixsluis en Lekkanaal

De Prinses Beatrixsluis is een sluisencomplex dat in 1938 in gebruik is genomen. Via het Lekkanaal vormt het de scheepvaartverbinding tussen de rivier de Lek en het Amsterdam-Rijnkanaal. Ruim 50.000 schepen passeren jaarlijks deze sluis.

4. Kazemat oost

Kazemat oost heeft inmiddels een andere plek gekregen; te zien vanaf de Lekdijk Oost.

5. Linielanding

De TOP Linielanding is opgenomen in een alternatieve versie van deze route.

6. Objets trouvé

In 2017 hebben Rijkswaterstaat en aannemerscombinatie Sas van Vreeswijk drie kazematten, een schutsluis en een duikerhoofd verplaatst om ruimte te maken voor de verbreding van het Lekkanaal en de aanleg van de 3e kolk van de Prinses Beatrixsluis.

Afbeelding links: Het Klooster met de locaties van de objecten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en overige locaties die van belang zijn. Oude locaties objecten zijn in 'wit' aangegeven. De oude contouren zijn met een rode onderbroken lijn weergegeven.

1. Kazemat Vreeswijk-Oost; 2. Kazemat Schalkwijkse wetering; 3. Sluis Schalkwijkse wetering; 4. Duiker; 5. Kazemat Houtense wetering; 6. Plofsluis en restant Inundatiekanaal; 7. Inundatievelden; 8. Locatie voormalige middeleeuwse woontoren (Oud) Heemstede. (Cronyck de Geyn, januari 2018)

7. Plofsluis en restant inundatiekanaal

De Plofsluis is uniek in de wereld! Een typisch Waterliniehoogstandje uit 1940: een sluis van oever tot oever met erboven een gigantische betonnen bak, gevuld met 40 miljoen kilo puin. Onderin zaten reservoirs met springstof. Als de oorlog uitbrak zou dit alles worden opgeblazen, zodat het puin met een enorme klap in het kanaal viel en het hele kanaal afdamde. Sinds 2015 verbindt een fietsbrug weer beide oevers.

8. De Batterijen

De Batterijen aan de Overeindseweg zijn rond 1870 gebouwd om het zwakke fort Jutphaas in Nieuwegein te vervangen. Het waren twee werken links en rechts van de Overeindseweg. Op de plaats waar het rechterdeel lag, loopt nu de omleiding van het Amsterdam-Rijnkanaal om de Plofsluis. Wat deze locatie zo bijzonder maakt is de ruige natuur. In combinatie met de historische gebouwen zorgt dat voor een bijzondere sfeer.

9. Fort bij 't Hemeltje

Fort 't Hemeltje stamt uit 1877-1881 en is het laatst gebouwde fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het verdedigde een strook grond die niet onder water te zetten was, en de spoorlijn 's-Hertogenbosch-Utrecht.

10. Fort Vechten, Waterliniemuseum en Castellum Fectio

De grote publiekstrekker van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is het Waterliniemuseum bij Fort Vechten. Het Fort bij Vechten werd gebouwd in 1870 als onderdeel van de tweede fortenkring om Utrecht. Het fort werd gebouwd op de plaats van het vroegere Romeinse Castellum Fectio.

Naast het Fort Vechten is een waarheidsgetrouwe reconstructie te vinden van hoe ooit het castellum uit 315 na Christus is geweest; met ook een unieke Romeinse wachttorens.

11. Fort Rijnauwen

Het Fort bij Rijnauwen is het grootste en groenste fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dit grootste fort van de Waterlinie (1868-1871) moest de 'Houtense Vlakte' helpen verdedigen. Het fort werd volgens de laatste toenmalige inzichten aangelegd en bood plaats aan 540 soldaten en 105 kanonnen. Rond 1877 werd het fort verbeterd door de bouw van een bomvrije kazerne en remises. Staatsbosbeheer verzorgt rondleidingen op het fort. Geniet tijdens uw fietstocht van de prachtige natuur rond Rijnauwen.

12. Fort Hoofddijk: Botanische Tuinen

Dit kleinere werk is gebouwd in 1877-1879 en moest de vijand beletten de stad te bereiken via de Hoofddijk. Op het fort zijn de Botanische Tuinen van de Universiteit Utrecht gevestigd.

13. Fort Voordorp

Fort Voordorp (1869-1870), middenin de inundatiegebieden, had tot taak om de accessen te verdedigen, zoals de hoger gelegen Voordorpsedijk, de Biltse straatweg, de Groenekansedijk en de spoorlijn Utrecht-Amersfoort, die bij een inundatie boven water zouden blijven uitsteken. Het fort is schitterend gerestaureerd en in gebruik als congres- en evenementenlocatie.

14. Fort Blauwkapel

In de jaren 1818-1821 werd het huidige fort aangelegd rondom het bestaande dorpje Blauwkapel met zijn 15e-eeuwse kerkje. Fort Blauwkapel is één van de grootste forten van de Waterlinie. Het fort dankt zijn naam aan de kapel van dit dorpje. Het 19e-eeuwse fort heeft een vierhoekige grondvorm met in elke hoek een uitbouw (bastion).

15. Fort de Bilt

Het fort (1816-1819) verdedigde de oostelijke toegang van de stad Utrecht vanuit De Bilt. Het fort bestaat oorspronkelijk uit aarden wallen met vier bastions. De smalle, bochtige Biltsestraatweg leidde in de twintiger jaren van de vorige eeuw tot ongelukken. Omstreeks 1930 wordt de weg daarom weer dwars door het fort getrokken. Vanaf dat moment bestaat Fort de Bilt uit een noordelijk en zuidelijk van de Biltsestraatweg gelegen deel. Op het fort worden in de oorlog 140 mensen door de Duitsers gefusilleerd. Ter nagedachtenis aan hen wordt in 1949 een monument opgericht.

Terug langs de Vaartse Rijn

Geschiedenis

De Vaartse Rijn is in de 12de eeuw gegraven en als infrastructurele verbinding tussen Utrecht en de Lek, ondanks diverse veranderingen nog steeds intact. Sinds de Middeleeuwen heeft ze altijd een groot stempel op de ontwikkeling van de oevers gedrukt. Wie vandaag de dag vanaf het Ledig Erf in Utrecht naar Vreeswijk fietst of vaart komt door een regio waarin functies en landschappen elkaar in snel tempo afwisselen. Industrie en wonen, werken en recreatie, restanten van buitenplaatsen, land- en tuinbouw en sport, kades voor pleziervaart en sluzencomplexen, stedelijk en landelijk gebied: het is er allemaal en het ligt bovendien pal naast elkaar.

Het gebied Rotsoord met in het noorden aan de oostkant van de Vaartse Rijn de watertoren. Daaronder de UMS/Pastoe fabriek. Net ten noorden van de brug ligt fabriek De Klop (bron: Gemeente Utrecht).

Industrieel erfgoed

16. Rotsoord

Het huis Rotsoord (gebouwd aan het eind van de 17de eeuw) is er tegenwoordig niet meer, maar de naam leeft voort in het gebiedje tussen de Vondelbrug en de Oranjebrug langs de Vaartse Rijn.

17. Watertoren

De watertoren op Rotsoord is een 37 meter hoog monument dat tussen 1905 en 1907 werd gebouwd voor de openbare drinkwatervoorziening. Bovenin de toren zit nu een restaurant met een terras op het dak. Daaronder zitten vergaderzalen en op de begane grond is een café met een terras aan het water.

18. UMS/Pastoe

De Utrechtse Machinale Stoelenfabriek (UMS) werd in 1913 opgericht en vestigde zich in 1918 in de voormalige tegel- en faience (type aardewerk) fabriek Holland. De fabriek werd door de jaren heen enkele keren verbouwd en uitgebreid en kreeg na de oorlog de naam Pastoe. Door de aanlegkade en de fabrieksdeuren aan de zijde van de Vaartse Rijn is het verband tussen de fabriek en het kanaal nog goed zichtbaar.

Links: U.M.S /Pastoe. Helemaal links is de watertoren te zien.
 Rechts: Machinefabriek De Klop herbouwd in 2018

19. De Klop

De Klop werd in 1913 gebouwd als machinefabriek, maar vanaf 1940 werd het een veevoederhandel. Aan de kant van de Vaartse Rijn zat een grote deur, waardoor grondstoffen en producten in- en uitgevoerd konden worden. Een gedeelte van de fabriek is met nieuwe materialen herbouwd en op de rest van het terrein zijn woningen gerealiseerd.

20. Tegelfabriek Westraven

De steenfabriek Westraven werd in 1661 ten zuiden van de Westravense wetering gebouwd. De fabriek verhuisde in 1918 naar de oostzijde van de Vaartse Rijn. In 1987 sloot de fabriek haar deuren en beëindigde daarmee het tijdperk van de grof-keramische bedrijvigheid langs de Vaartse Rijn. Op het pand aan de Jutfaseweg zijn twee tegeltableaus aanwezig. Op het ene tableau staat 1845 en herinnert aan de uitbreiding die toen plaatsvond. Op het andere tableau staat anno 1904, de tijd dat de fabriek werd herbouwd. Naast het pand is een steegje met 10 arbeidershuisjes (Jutfaseweg 168-177) te vinden. Op veel plaatsen langs de Vaartse Rijn werden bij de fabrieken met bijbehorende arbeidershuisjes gebouwd.

Tegelfabriek Westraven en de tegeltableaus op het pand aan de Jutfaseweg 178.

21. Andere objecten langs de Jutfaseweg

De theekepel die in het verlengde van het Salamanderpad is geplaatst maakte onderdeel uit van de buitenplaats Ruimzicht (ca.1740). De kepel dateert uit 1800 en vond, na de restauratie in 1985, haar nieuwe bestemming vlakbij de plaats waar eerder houtzaagmolen 't Oog in 't Zeil (ca.1748) was gelegen.

Links: De gerestaureerde theekepel langs de Vaartsche Rijn. Net te zien vanaf de brug hoek Jutfaseweg 't Goylaan; maakte deel uit van buitenplaats Ruimzicht.

Rechts: Dit pand aan de Jutfaseweg is gebouwd voor de Amaliastichting, de opleiding voor verpleegsters van het Rode Kruis. Het was later het Tandheelkundig Instituut.

links: Jutfaseweg met gerestaureerde reclameschildering.

Rechts: Muurschildering door Jos Peeters. Jutfaseweg 121.

Links: Schoorsteen van voormalig Wasserij Hoeksema met omringende gebouwen op de 'taartpunt', gezien vanaf het Merwedekanaal.

Rechts: Schoolgebouw Jutfaseweg 137.

Deze school is gebouwd als school van de Nederlands Hervormde Gemeente, de naam werd later W.G. van der Hulstschool en is nu De Wereldwijzer.

Verder richting Jutphaas en Vreeswijk

22. Neerlandia

Het voormalige terrein van draadstaalfabriek Neerlandia is herontwikkeld tot een aangename woonbuurt. In de oudste fabriekshal zit nu restaurant Op Zuid en appartementen. Op de plek van gesloopte loodsen zijn nieuwe woningen gebouwd.

In het midden van de luchtfoto de Neerlandia fabriek anno 2005. Boven is de 'taartpunt' te zien (bron: Gemeente Utrecht).

23. De Liesbosch

Buitenplaats De Liesbosch bevond zich aan de oostkant van de Vaartse Rijn. Op de gevelsteen van dit huis, die in het Centraal Museum bewaard wordt, staat dat het huis in 1659 werd gebouwd. Anno nu resteert van het complex alleen de ruïne van de steenoven. Dit is één van de weinige overblijfselen van de grofkeramische industrie die eens zo kenmerkend voor de Vaartse Rijn was.

De Liesbosch eind 19de eeuw.

24. Rijnhuizen

Omstreeks 1640 werd het buitenhuis Rijnhuizen gebouwd, zoals we het nu nog grotendeels kennen in de strakke Hollands-Classistische stijl.

25. Fort Jutphaas

Het Fort bij het dorp Jutphaas werd gebouwd rond 1820 op de oude route van Houten naar Montfoort. Toen kreeg het fort waarschijnlijk zijn langgerekte vorm. Het fort werd niet vernieuwd omdat de Batterijen aan de Overeindseweg gebouwd werden.

26. De Batavier

Stoomkorenmolen De Batavier werd in 1888 gebouwd in Jutphaas. In 1913 kreeg de molen een electromotor en ging nu naast graan ook veevoeder produceren. In 1965 kwam er een einde aan deze graan- en fouragehandel. Ook voor De Batavier was het kanaal van belang voor de aanvoer van grondstoffen en de afvoer van producten.

Links: De Batavier.

Rechts: De Henkelfabriek.

27. Henkelfabriek

Halverwege de 19de eeuw was op de plek, waar nu de Henkelfabriek staat, een oliemolen. Deze ging in 1849 over op stoom. Deze molen werd na een brand in 1914 gemoderniseerd tot fabriek. In 1932 kocht de Nederlandsche Persil Maatschappij, die onderdeel was van de Duitse moedermaatschappij Henkel, een oliefabriek in Jutphaas. Na een verbouwing in 1934 werd er met de productie van zeep begonnen. Het gebouw uit 1934 op het fabrieksterrein is nog vrijwel in originele staat aanwezig.

28. Huis De Wiers

Aan het begin van de 17de eeuw werd Huys De Wiers gebouwd en het werd rond 1654 in de Hollands-Classistische stijl herbouwd. Omstreeks 1900 vernietigde de toenmalige eigenaar het omringende park en bos voor de verkoop van hout. Het huis ging dienst doen als reparatiewerkplaats voor stoomschepen en takelde af. Het nieuwe Huis De Wiers is een mooi voorbeeld van een nieuw gebouw met een functie voor de huidige generatie, waarbij de cultuurhistorie van eerdere generaties nog te lezen en aanwezig is. Het souterrain van het oorspronkelijke gebouw doet nu dienst als restaurant en de architect liet zich voor de bouw inspireren door het huis uit 1654.

Huis De Wiers met rechts op de voorgrond de Vaartse Rijn en het jaagpad. Aquarel van C. de Jonker uit ca. 1751.

29. Museumwerf

De Museumwerf Vreeswijk is gehuisvest op het terrein van scheepswerf Buitenweg. De locatie van deze museumwerf is perfect: Vreeswijk is sinds jaar en dag een centrum voor de binnenvaart. De plaats heeft veel industrieel erfgoed in de vorm van sluiscomplexen, bruggen, sluiswachterswoningen en een voormalig internaat met school voor schipperskinderen.

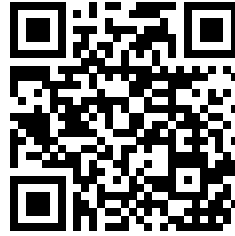

Links: De Museumwerf.

Rechts: Scheepswerf van Zutphen op de plek waar nu Huis de Wiers gevestigd is.

30. Vreeswijk

Over het schippersdorp Vreeswijk kunt u meer te weten komen via de onderstaande QR-code.

QR-code (wandeling) Rondje Schippersdorp Vreeswijk.